

APELATIVNE GEOGRAFSKE OZNAKE U VEZI S MOREM u svjetlu arealnog proučavanja slavenskih jezika

U ovom radu obrađuju se geografske oznake koje dolaze u hrvatskoj obalnoj, odnosno talasonimskoj nomenklaturi; njihova motivacijsko-semantička razvrstavanja i inojezično porijeklo. Pokazuje se koji je udio hrvatskog leksika u označivanju geomorfoloških oblika na primorju i u podmorju, te u označivanju drugih obilježja u vezi s morem.

1. Nastanak i razvitak zemljopisne nomenklature

Slavenski jezici obiluju vrlo bogatom zemljopisnom nomenklaturom. Ona je u golemoj većini zajedničkoga porijekla, ali u pojedinim jezicima unutar njihova nomenklaturnog sustava termini dobivaju funkcionalne oblike, ovisne o tvorbenim sustavima dotičnih jezika i iznijansirana značenja, ovisna o geografskim odlikama određenih dijalekatskih i geografskih krajina. Poredbena istraživanja upravo zemljopisne terminologije,¹ koja je stara, ustaljena i dijalekatski obilježena, pokazuju zakonitost obličnog i semantičkog razvitka od suponiranog ishodišnog lika i značenja do oblika i značenja u pojedinim slavenskim jezicima i njihovim dijalektima.

Poznato je da je većina zemljopisnih termina u slavenskim jezicima motivirana hidronimijskim svojstvima,² količinom, tokom, značajkama vode; oblicima i sastavom tla vodnih objekata (korita, izvorišta, položi, blata itd.), izgledom bregova i dna, vrstom i oblikom vrutaka, osobito mnogo močvarnim i kaljužastim svojstvima tla itd. Zemljopisna terminologija koja se odnosi na oronime i njihove značajke u slavenskim je jezicima kudikamo oskudnija. Te pojave zapažene su već poodavno.³

¹ U metodološkom i sadržajnom smislu zanimljiva je knjiga Н. И. Толстой, Словянская географическая терминология (семасиологические этюды), Москва 1969, 262.

² P. Šimunović, "Hidronimijski apelativi u hidronimima", Četvrta jugoslavenska onomastična konferenca, Zbornik referatov, SAZU, Ljubljana 1981, 187–198.

³ K. Jireček, "Geschichte der Serben", I, Gotha 1911, 63.

U svojim sam dosadašnjim radovima o istraživanjima na terenima primorske Hrvatske pokazao⁴ da u hidronimijskoj nomenklaturi prevladavaju *termini topographici*, motivirani vrlo različitim obilježjima zemljopisnog objekta, dok u oronimijskoj terminološkoj građi kudikamo veći postotak čine *termini metaphorici*, dakle motivirani izgledom objekta, slikovnom poredbom po principu metonimije, i to najčešće nazivima za oblike ljudskoga tijela i predmeta materijalne kulture⁵ koji su bili u svakodnevnoj uporabi (ralo, krosna, razni alati, posude itd.).

Poznato je također da su hidronimijski apelativi sa semantičkoga gledišta najziferenciraniji upravo u južnoslavenskim jezicima, osobito na području hrvatskoga ili srpskoga jezika.⁶ Nije tome uzrok samo ovdašnja najveća dijalekatska izdiferenciranost među svim slavenskim jezicima već u prvom redu vrlo velike geomorfološke, geološke i pedološke razlike različitih krajina: od sjevernih ravničarskih područja, preko izrazito krških predjela do primorskih krajeva.

Navedenim osobitostima koje uvjetuju razlike i semantičku diferenciranost zemljopisne nomenklature valja pribrojiti klimatološke i kulturološke razlike, koje su formirale različite tipove materijalne i duhovne kulture, što nije ostalo bez traga u zemljopisnom, posebno hidronimijskom leksiķu.

Na istočnojadranskim su se prostorima odvajkada zbivala etnička i jezična prožimanja, što je utjecalo i na formiranje zemljopisne nomenklature, koja je vrlo davno i vrlo dobro zasvjedočena u toponimima. Tako su na našem primorskom pojasu prisutne specifične oznake koje u slavenskom svijetu taj zemljopisni i dijalekatski pejzaž posebno izdvajaju. U prvom redu to su krške karakteristike,⁷ koje s obzirom na sastav tla, razvedenost geomorfoloških oblika, oskudice plodnog zemljišta, bezvodnosti itd. odlikuju naše jadransko primorje.⁷ Tim karakteristikama motivirani su neki zemljopisni termini koje

⁴ P. Šimunović, "Toponimija otoka Braća", Brački zbornik X, Supetar 1972, 350 + karte i table; isti, "Nomenklatura poljičkog krša", Poljički zbornik II, Zagreb 1972, 185–198; isti, „Toponimija Istarskog razvoda. U povodu sedamstogodišnjeg jubileja 1275–1975”, Onomastica jugoslavia, VI, Zagreb 1976, 3–34; isti, "Geografska nomenklatura za usjeko i prolaze u kršu", Zbornik u čast Jovana Vukovića, Posebna izdanja ANU BiH XXXIV/6, Sarajevo 1979, 381–387.

⁵ Usp. V. Mihajlović, "Anatomska leksika u srpskohrvatskoj onomastici i geografskoj terminologiji", Zbornik za filologiju i lingvistiku XIII/2, Novi Sad 1970, 7–48; P. Šimunović, "Od glave do smokvina lista", Fokus, ilustrirani mjesečnik, br. 11, Zagreb 1981, 74–76.

⁶ В. В. Мартиров, "Анализ по семантическим микроструктурам праславянской лексики". Проблемы славянских этимологических исследований в связи с общей проблематикой современной этимологии, Тезиси докладов, Москва 1966, 17.

⁷ Usp. P. Šimunović, "La nomenclature géographique croate dans la région karstique dalmate jusqu'au 13ème siècle", XX. Internationaler Kongress für Namenforschung, Disputationes ad montium vocabula I, Wien 1969, 335–342; isti, "Les termes géographiques pour les abaissements du sol, sur les montagnes et les collines, pour les coupures et les détroits dans la toponymie croate", Actes du XIe Congrès international des sciences onomastiques II, Academie bulgare des sciences, Sofia 1975, 351–355; isti, "Mehrmamigkeit geographischer Objekte und Sprachgrenzen, dargestellt am Materials des Östlichen Adriagebiets", Zeitschrift für slavische Philologie XL, 1, Heidelberg 1978, 64–75.

ne nalazimo drugdje, a mnogi zajednički termini dobivaju posebna semantička obilježja. Iako je u današnjoj literaturi sporno jesu li Slaveni živjeli u ravnici na močvarnim zemljištima u Galiciji i zapadnoj Ukrajini⁸ ili na bregovitim obroncima istočnih Karpata, činjenica je da su se s morem susreli tek po seobi. Taj susret bio je karakterističan upravo na obalama istočnog Jadrana,⁹ gdje je obalna razvedenost izuzetno bogata i gdje je za snalaženje u prostoru, u pomorskoj i ribarskoj privredi valjalo stvoriti, usvojiti i prilagoditi specifičan leksik. Istočnojadransko primorje bilo je u predslavensko vrijeme dobro naseljeno, a pomorstvo, ribarstvo, trgovina, međusobne komunikacije zasvjedočeni su davno i obilno. Jezična simbioza učinila je da su Hrvati, prilagođujući se novom i drugačijem življenju, usvojili od zatečenih naroda bogatá iskustva u vezi s morem, pa i mnogo apelativa iz zemljopisne nomenklature. To je također specifična okolnost, koju ne nalazimo drugdje u Slavena, osim onih u Grčkoj, ali tamo su se Slaveni suviše kasno i samo djelomično spustili na more i suviše rano bili asimilirani.¹⁰ Osim toga ni toponomastičke ni zemljopisnoterminološke potvrde koje znamo ne daju značajnije podatke u vezi s morem. Istočni Jadran ostao je južna slavenska periferijá, s jednim od najarhaičnijih slavenskih dijalekata (čakavskim) na svojem najdužem prostoru, pa je zemljopisna nomenklatura, ondje oblikovana, dobila zaseban jezični biljeg. Na to je utjecala i dugovjeka jezična simbioza s romanskim jezicima i dijalektima na našem primorju, u izrazito visoko razvijenoj privredi i kulturi, što se neminovno odrazilo i na leksik za obalne i talasonimske oznake. Nastala su tako zanimljiva preklapanja, razgraničavanja, pobočni i komplementarni utjecaji koji se održavaju u leksiku za geografske oznake, pogotovu u semantici apelativa, na pomaku i usustavljanju lika i značenja pojedinih termina, što je sve poznato i objašnjivo u prožimanju aloglotskih terminoloških sustava u vezi s morem.

More na prostoru drevnog hrvatskog zaposjednuća, s razvijenom obalom, otocima, s bogatim kulturnim i jezičnim nataložinama imalo je od dolaska Hrvata na Mediteran početkom VII. stoljeća golemu ulogu u gospodarskom životu, pa je ovdje i potreba za imenovanjem i za označivanjem mnogih morfoloških oblika (pličina, prolaza, putova, zaklona i zatona, pristaništa, ribolovnih područja itd.), od samog početka prisutna. Mnogi toponimi u vezi s morem i prilično brojna zemljopisna, te pomorsko-ribarsko-

⁸ Usp. J. Udolph, "Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen", Beiträge zur Namenforschung XVII, Heidelberg 1979, 640 + karte. Rec. P. Šimunović, "Onomastica jugoslavica" VIII, Zagreb 1979, 183-184. U navedenoj knjizi spomenuti autor, nasuprot dosadašnjoj literaturi koja je pradomovinu Slavena locirala u zapadnu Ukrajinu, Galiciju i Podolje, određuje pradomovinu Slavena na obroncima galicijskih Karpata između Zakopana na zapadu i Bukovine na istoku, gdje su Slaveni bili kontinuirano naseljeni.

⁹ Usp. P. Skok, "Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima", Zagreb 1950, I-II; isti, "Dolazak Slovena na Mediteran", Split 1934, 263 + karta; P. Šimunović, "Caractère de la toponymie de l'archipel de Dubrovnik", Bollettino dell'Atlante linguistico mediterraneo XIII-XV, Firenze 1973, Venezia, Olschi 1976, 303-313.

¹⁰ M. Vasmer, "Die Slaven in Griecheland", pretisak, Leipzig 1970; i Ph. Malingon dis, "Studien zu den slavischen Ortsnamen Griechelands" I. Slavische Flurnamen aus messenischen Mani", F. Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden 1981, 192 + karta.

-brodarska nomenklatura,¹¹ nose hrvatski biljeg. Ti su podaci povijesno i lingvistički stari, a njihova uporaba davno je i pismeno zasvjedočena.

Ovaj rad bavi se hidronimijskim apelativima koji se odnose na more. More u slavenskoj onomastičkoj literaturi nije do danas s ovog gledišta istraživano, osim Jadranskoga mora na jugozapadnoj slavenskoj jezičnoj periferiji.

Spomenimo u vezi s tim dvije značajke.

1. Ni hrvatska toponimija ni zemljopisna nomenklatura ne mogu potvrditi da su Hrvati posve ovladali morem i da su za sve potrebe u vezi s geomorfonimima, pomorstvom, ribarstvom, brodarstvom, brodogradnjom – življenjem na moru i od mora – iznašli jezične ekvivalentne izraze i stvorili potpunu i potpuno svoju talasonimijsku terminologiju. Činjenica je da je hrvatsko primorje, od sjeverozapada do jugoistoka, s otocima i mnogobrojnim zaljevima i dragama, jedna od najrazvijenijih i jedna od najnenaseljenijih sredozemnoevropskih obala. Ona je nenaseljena i u hrvatskim i jugoslavenskim razmjerima, unatoč izvrsnim prirodnim uvjetima i drugim gospodarskim pogodnostima koje pruža more. Ni ribarska privreda na našem izrazito ribolovnom moru nije razvijena. Talijani, na primjer, sa zapadne, nerazvijene i ribolovno siromašnije jadranske obale i danas ulove nekoliko puta više ribe od ribara s istočnojadranske obale.¹² Prve naseobine Hrvata, odnosno prve hrvatske nekropole, nalazimo podalje od obale. Vrlo su rijetki gradovi s tisućljetnom tradicijom koje su Hrvati osnovali i nadjeli im svoja imena (Šibenik, Biograd). Prva hrvatska pomorska svjedočanstva potječu, što je i razumljivo, s morskih plićaka na ušćima rijeka (Neretva, Cetina, Jadro, Zrmanja), uokolo Vranskog jezera i u kraju oko Nina. I najstarija hrvatska nomenklatura vezana uz more ima, kao što ćemo navesti, obilježje kopnene i riječne zemljopisne nomenklature ili je, pogotovu u vezi s osobinama mora i podmorja, grčkog i latinskog porijekla, ušla u hrvatsku nomenklaturu u vezi s morem najčešće romanskim posredništvom. Hrvatski je akvatorij, njegov podmorski reljef, prilično neimenovan, a zemljopisna nomenklatura za morfološke oblike morskoga dna gotovo neznatna.

2. U slavenskoj onomastici nije teoretski razrađen problem pripadaju li imena koja se odnose na morfonime primorja (na crti more-kopno) i podmorja (oronimi prekriveni vodom), te u vezi s tim i zemljopisna nomenklatura vezana uz te morfonime na teritoriju i u akvatoriju, hidronimiji ili posebnom toponomastičkom razdjelu, koji se uobičajeno u hrvatskoj onomastici zove obalnom toponimijom ili, šire, talasonimijom.

O tome sam već g. 1967. govorio u referatu *Obalni nazivi i hidronimijski atlas*,¹³ gdje sam pokušao dokazati da su – unatoč tome što se mnoga zatvorena mora mogu promatrati kao jezera ili goleme, proširene rijeke (Karinsko, Novigradsko more, Šibenski

¹¹ Vidi u P. Skok, "Dolazak..." (bilj. 9); isti, "Naša pomorska i ribarska terminologija (od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo)", Split 1933.

¹² Najveća potrošnja ribe per capite u Jugoslaviji nije u kojem od primorskih gradova, nego u Osijeku na Dravi.

¹³ Třeti zasedání Mezinárodní komise pro slovanskou onomastiku, Zborník referátů a příspěvků, Praha 1967, 51–54 + tablica na str. 105.

zaton itd.), s otocima, rukavcima, rtovima, sprudovima, konfiguracijom dna, korita, obala; ribnjacima, pristaništima itd. — motivika toponima i nomenklature vezane uz more različite, da je različita struktura i uporaba imena i apelativa u funkciji termina, pa ih u klasifikaciji treba posebno svrstavati i objašnjavati.

U ovom sam radu popisao hidronimijske apelative u vezi s morem, dakle izraze za oronimijske i hidronimijske značajke terena na crti more — kopno, i to imenice koje su izravno ili posredno motivirane morem te one koji se odnose isključivo na obilježja mora. Mnogi su od navedenih naziva sastavni dio ustaljene nomenklature standardnoga jezika, drugi pripadaju dijelom arealnoj (dijalektalnoj) nomenklaturi, drugi se opet nalaze na granici između apelativa i termina, ili su takvi bili u doba njihove nekadašnje uporabe, a danas su već zastarjeli i sasvim neuobičajeni apelativi. Status termina utvrđuje se njegovim opetovanjem u različitim arealima za slične konfiguracije tla i slična obilježja mora. Neki su termini polisemni (*brod, draga, rt, luka*), sinonimni (*val/talas*), s užim ili širim značenjem u različitim zemljopisnim regijama, dijalekatski distribuirani s obzirom na oblična obilježja (*melo/milo, garma/grma, more/morje, vruja/vrulja, ratac/rtac/artac/retac, piština/piščina; salpun/salbun, skupio/skolj/škoj* itd.). Neki od topografskih termina označuju prirodne konfiguracije tla, ali u isto vrijeme mogu označavati i artefakte (*luka, porat, posat, konal*), dok drugi označuju isključivo artefakte (*riva, mandrač, piške-
ra, mul, diga*). Hrvatskih je termina u toj skupini malo, i to su pretežno nedavnoga, nepućkoga postanja (*most, lukobran, pristanište, gat* i sl.).

Građa je skupljena pretežno iz pisanih vrela.¹⁴ Ona nije ni izdaleka potpuna. Ni ona strana građa, s obzirom na njezino ishodište i put u hrvatski jezik, ni hrvatska, s obzirom na njezinu zastupljenost u drugim slavenskim jezicima za iste ili slične karakteristike zemljopisnog objekta. U navođenju termina nisam išao za iscrpnošću dijalektalnih (i akcenatskih) likova, jer je to područje drugih i drukčijih istraživanja. Značenje sam

¹⁴ P. Skok, "Prilozi ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta", Rad JAZU 224, Zagreb 1921, 98–169; isti, "Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima I–II", Split 1950; isti, "Naša pomorska i ribarska terminologija", Split 1933; isti, "Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV", Zagreb 1971–1974; B. Jurišić, "Toponimika zapadne Istre, Cresa i Lošinja", Anali Leksikografskog zavoda III, Zagreb 1956, 181 + karte; isti, "Iz primorske toponimike zadarskog i šibenskog kraja", Pomorski zbornik II, Zadar 1964, 985–1011 + 2 karte; isti, "O našoj pomorskoj terminologiji", Pomorski zbornik I, Zadar 1962, 451–468; isti, "Rječnik govora otoka Vigade spoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima", II. dio. "Rječnik". Biblioteka HDZ I, 2, Zagreb 1973, 256; P. Šimunović, "Toponimija otoka Brača", Brački zbornik 10, Supetar 1972, 350; isti, "Nomenklatura poljičkog krša", Poljički zbornik II, Zagreb 1972, 185–198; M. Hraste — P. Šimunović, "Čakavisch-deutsches Lexikon", Slavistische Forschungen 25/1, Böhlau Verlag, Köln — Wien 1979, 1416 stupaca. Podrobnije sam konzultirao: J. Schütz, "Die geographische Terminologie des Serbokroatischen", Akademie Verlag, Berlin 1957, 113 i G. Wippel, "Die geographischen Appellativa im Serbokroatischen", Inaugural-Disertation, Berlin 1957. (rkp.), i dalje: M. Deanović — I. Jelenović, "Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu", Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru, II, Zadar 1953, 133–171; M. Deanović, "Lingvistički atlas Mediterana, II, Anketa na Visu (Komiži)", Rad JAZU 344, Zagreb 1966, 5–35; isti, "Lingvistički atlas Mediterana, III, Anketa u Salima na Dugom otoku", Rad JAZU 348, Zagreb 1967, 27–60; S. Musić, "Romanizmi u severo-zapadnoj Boki kotorskoj", Filološki fakultet u Beogradu, Beograd 1972, 274.

uz termin davao kumulativno, unijevši i druga, lokalnija i nešto izdiferenciranija značenja. Sadržajne definicije pojedinih autora definirane su po subjektivnim nahodnjima, ovisno o ispitaniku i o formuliranom pitanju na koje se očekuje odgovor. Pri određivanju pojedinih značenja oslonio sam se na svoje iskustvo o uporabi mnogih od navedenih termina i na svoje dijalektološko-onomastičke bilješke za višegodišnjeg jezičnog istraživanja hrvatskoga primorja.

S obzirom na zemljopisne objekte i pojave u vezi s morem izdvojene termine razvrstao sam u nekoliko motivacijsko-značenjskih skupina.

1. Obalni pojas

1.1. izgled obale: *brīna* "strma obala", *kōpno* "priobalje", "obalni pojas", *krāj* "isto", *trēsa* "uski obalni pojas", *mrkenta/mrkijenta* "crni pojas obale od dosega plime do najveće oseke", *đbala* "pojas na spoju mora i kopna", *plāj* "strma obala", *pomorje* "kraj uz more", *primorje* "isto", *nadmorje* "strmi obronak", *rub* "obala", *teraferma* "kopno", "priobalje", *palada* "strma draga";

1.2. sastav obale: *arena/jarina* "pješčana sterala uz more", *igalo* "žalo", "plitka obala", *jalija* "žalo", "niska obala", *mladine* "sitan pijesak", "pješčana pličina", *pisak/piščina* "pješčana pličina", *pržina* "pjeskovita zemlja uz more", *plazarica* "isto", *saplun* "pijesak uz more", *salbun* "isto", *salbunara* "pješčana obala", *žal(o)* "plitka obala s oblucima".

2. Grebeni

2.1. podvodni grebeni: *bād* "podvodni greben", "pličina", *brak* "uzdignuto dno", "mrijestilište", *kadija* "podmorski greben", *korajl/koraljišće* "podmorski greben", *pokrōvica* "kamik gelboko pod morem (Vrbnik)", *prag* "kamen a kosa pod morem", *sēdra* "podmorska vapnenasta stijena", *zadjev/zadiv* "kamen na morskom dnu", *zādeva* "isto" (u Bokikotorskoj);

2.2. nadvodni grebeni i pećine: *garma/grma/garmenjāk* "rasjedlina", "pećina uz more", *greben* "litica koja strši iz mora", *kliif* "golema strma litica", *ošlja* "rasjedlina među hridima uz more", *otučak* "greben izložen udaru valova", *pećina* "morska litica", "spilja uz more", *plōča* "ravna kamena obala", *sēka/sīka* "kameni zub za plime ispod, a za oseke iznad površine mora", *spīla* "pećina nad morem", *školi* "oveći greben", "otočić", *skūpio* "isto", *tajan/tajac/tajnik* "otočić u morskim vratima o čije vanjske strane udara more koje se s njegove unutrašnje strane smiruje", *praskavica* "greben o koji se razbijaju valovi na pućini".

3. Otoci i poluotoci

3.1. otoci: *inžula/ižula* "otok", *nisija* "isto", *đstrvo* "isto", *otok/otočić* "isto", *otočje* "kol. za otok", *školi/škoj/školić/škojić* "otočić", *skūpio* "isto";

3.2. poluotoci: *poluotok*, *poluostrvo*, *rāt* "izduženi poluotok" (npr. staro ime za *Pelješac*).

4. Rtovi

břk "rt", *hrt/hrtanj/rtanj* "dugi hrptasti rt", *hrtenica* "isto", *jezik/jazik* "rtasti poluotočić", *kostur* "hrptasti rt", *makarac* "rtasti poluotočić s uskom prevlakom na spoju s kopnom", *nadmorje* "rt", "pribrežje", *nos* "šiljasti rt", *nozdra/nozdrva* "rt", *oklisak* "rtasta izbočina", *pōnta/pūnta/puntel/puntin/pūntica* "rt", *rāt/ratac/račić/ratak/rt/rtić/rtina/artina/rtac/artić/artak/artac/ert/ertec* "oštri poluotok", *ražanj* "šiljasti rt", *zaklisak* "strmi šiljasti rt", *zaglav* "oblo brdo kao rt", "glavati rt koji zaklanja uvalu".

5. Pličine i dubine, dno

5.1. pličine: *bjelavina* "nezatravljena pličina", *fangac* "muljevito dno", *mel/melo/mil/milo/milura* "pjeskovita pličina", *palit/poljud* "muljevita pličina", *pličina/pličak/plitica/plitvica/plikadura* "pličina", *pliša* "nezatravljena pličina", *poloj/polojina* "zemlja koju oplavlja more", *prūd* "pješčana greda u moru", *sěka* "pličina";

5.2. dubine: *dubina/dublina* "duboko more", *strūga* "duboko mjesto u moru", *dūb* "dubina" (usp. mnoga imena za uvale: *Dubna, Dubno*);

5.3. dno: *dnò/dance* "najdublje mjesto u moru", *gumno/gumance* "udubljenije mjesto u moru", *lēnga/lengac* "ravno dno bez mulja".

6. Tjesnaci i prevlake

6.1. tjesnaci i prolazi: *brōd* "pogodan prijepliv između dva kopna", *brodarica* "isto", "pristanište pogodnog prijepliva s kopna na kopno", *posal* "prokop", *fōša* "isto", *gāz* "prijelaz pličinom između dva kopna", *gřlo/grļevac* "uzak prolaz morem između dviju obala", *jaz* "kanal", "prokop", *kanal/konal/kolan* "more između dviju dužih obala", *moreuz* "morski tjesnac", *otočina* "morski tjesnac s jakim protokom mora", *pasadur* "isto", *tisnac/tjesnac* "uzani prolaz između dva kopna (usp. toponim *Tisno*)", *projezdi* "morski prolaz", *prehodišća* "isto", *prokop* "jaz", "umjetni kanal", *proversa* "morski tjesnac s jakim protokom", *traget* "brod", *uzina* "morski tjesnac", *vrata/vratlo/vratnik* "morski prolaz iz većeg u manje more", *boka/buka/bukanj* "otvor s pučine u mirnije vode, uvalu i sl.", *verige* "isto", *zjala* "uski tjesnac sa strmim stranama", *ždrilo/ždreloc* i sl. "isto";

6.2. prevlake: *makarac* "prevlaka na početku rta", *prevlač* "uski kopneni i morski prolaz", *prevlaka* "stiješnjenje kopna između dviju voda", *priježba/prižba* "isto", *prijeslap* "isto", *prisliga/prislica* "stiješnjeno ulegnuće kao prolaz kopneni i morski", *prěspa* "isto", *zemljouz/zemljouzina* "isto".

7. More i površina mora

7.1. more: *mōre/mōre/mōrje* "pučina", "morska voda", *morište* "močvarno tlo oplavljeno morem", "morska bara", *jezero* "oveća morska bara uz more", "naizgled zatvoreno more" (usp. *Lāgo* kao toponime na Mljetu i Lastovu), *malo more* "isto", *pelagos* "otvo-

reno more (po povijesnim dokumentima govorilo se u Dubrovniku i danas na Elafitskim otocima)", *debelo more* "pučina", *otvoreno more* "svjetsko more", "more kojemu se ne vide međe", *pelega* "mjesto na otvorenom moru pogodno za ribanje", "zastarjeli sinonim za Jadransko more", *plovno* "more (zastarjelo)" (usp. *kopnom ili plovnom*), *pučina* "otvoreno more", *kulaf/kūlf/gōlf* "isto", *ocean* "golemo, interkontinentalno more";

7.2. površina mora: *lice* "glatka površina mora", *bonaca* "isto", "more bez valova", *râz/razina* "isto", *skorup* "mirna površina mora", *tišina* "mirno more", *terin* "namreškano more od vjetra s kopna", *ūtiha* "mirna površina mora".

8. Uvale i zaljevi

8.1. uvale: *bok/bočić/bočina* "mala (kamenita) uvala", *draga/dražica* "uvalica", *galijola* "isto", *rasoha/rasohatica* "račvasta uvala", *laguna* "plitka, kaljužasta uvala", *liman* "uvala", "luka", *luka* "uvala", "pristanište", *samograd* "malena morska uvala ograđena sve uokolo brežuljcima (ARj)", *uvala* "draga", "luka", *badanj* "okrugla, duboka uvalica", *vala/valon/valica* "uvala", *zaklopica/zaklopatica* "uvala s uskim od vjetra zaštićenim vratima", *zaglav* "uvala zaštićena brežuljkastim rtom", *vrh* "podanak uvale";

8.2. zaljevi: *ćorfes* "morski zaljev", *prodor* "udol", *udol* "morski usjek", *usta* "vratlo zaljeva", *uvor* "morski usjek", *zaljev/zaliv* "duboki morski uvor u kopno", *zaton/zatonj* "mali zaljev", *žaplje/žapalj* "isto".

9. Pristaništa

barkanj "pristanište za brodice", "mjesto izvlačenja brodica", *brodarica* "mjesto pristajanja broda", "najpogodniji prijevoz između pristaništa", *điga* "lukobran", *gāt* "lukobran", *lukobran* "zaštitni nasip u luci", *mandrač* "zaklon za brodice u luci", *molo/mul/muo* "gat na pristaništu", *mōst* "isto", *pōrat* "luka s izgrađenim pristaništem", *rīva* "izgrađena obala u pristaništu", *steralo* "mjesto za prostiranje mreža", *vozarica* "najpogodniji prijelov između pristaništa", *piškera* "ribnjak (obično u uvali)".

10. Izvori kraj mora i u moru

bočata/brakična voda "slankasti izvor uz more, nastao miješanjem slatkovodnog izvora s morem", *slatina* "izvor slankaste vode uz more", *solina* "isto", *šipnata/čifnata/čihnata* "isto", *točilo* "izrovani tok od bujica što se strmo slijevaju u more", *vir* "kovitlac u moru", *vrilog* "isto", *vručak* "izvor u moru", *vrūlja/vrūja* "isto", *vrilo/vrēlo* "izvor u podanku drage i sl."

11. Valovi

bōta "udar vala", *bucavica* "udaranje valova o kraj", *dalga* "val", "morska struja", *mareta* "malo uzburkano more", "jači val", *morina* "uzburkano more", *mīrtvo mōre* "uzburkano more koje nastaje vjetrovima različitih smjerova", *ōnda* "val", *pēna/pīna/pjēna* "pjena nastala bucanjem valova", "zapjenjeni hrbat valova", *pljuskavica* "bucavica", *premetnik*

“val koji se prebacuje preko čega”, *talas* “val”, *val/valina* “uzdizanje uzburkanog mora”, *vuna* “val”, “talasanje (zastarjelo)”, *biba* “val”, *bibavica* “talasanje”, *stiga /štiga/šćig/šćiga/šćigac/šćigajica* “naglo dolaženje mora (nije predvidiva pojava kao plima i oseka)”, “odbijanje valova od obale”.

12. Plima i oseka

12.1. plima: *oplavak* “oplavljen greben, sika i sl.”, *optima* “plavljenje morem”, *plih* “isto”, *plima* “prirodni rast mora”, *plimira* “isto”, *priliv* “plima s plavljenjem obale”, *kulma* “plima”, *sljeka* “isto”;

12.2. oseka: *oseka* “prirodno spuštanje razine mora”, *kala* “oseka”, *odliv* “povlačenje mora s oplavljena terena”, *osek/osekanj* “pokret mora koje opada ili se povlači od plitke obale”, *odsleka* “isto”, *osled* “isto”, *rekesa/rekeša* “isto”, *kalada* “isto”, *šekada* “odljev”, *skaleža* “oseka”, *suša* “odljev”.

13. Naplavi

naderača “nanos s kopna na obalu”, *naplav* “naplavljen pijesak na obali”, *nanos* “isto”, *lažina/valiga/voga* “naplavljen morska trava (alge) na obali”, *plavutina* “naplavina morem”, *plovina* “isto”, *snos* “naderača”, *taložina* “nanos”, “naplav”.

Od navedenih termina pretežan broj čine:

a) topografski termini:

1. termini zastupljeni u zemljopisnoj, oronimijskoj nomenklaturi: *obala, bok, draga, luka, samograd, uvala, udol, rasoha, uvor, sedra, greben, pećina, spila, rat, plaj, zaklisak...*

2. termini zastupljeni u hidronimijskoj nomenklaturi: *točilo, slatina, soline, vručac, mladine, rub, piščina, jezero, prespa, prevlaka, saplun, zaljev, most, otok, dno, brod, gaz, gat...*

3. termini koji uglavnom obilježavaju samo značajke tla na spoju mora i kopna: *mrkijenta, teraferma, obala, igalo, priježba, prijeslap, bad, garma, seka/sika, školj, skupio, inzula/ižula, moreuz, zaton, makarac, mandrač, palada, žalo, lažina, mul...*

4. termini koji predočuju obilježja mora: *more, morište, morina, mareta, mrtvo more, kulf, pučina, otvoreno more, malo more, plovno, pjesna, val, onda, talas, dalga, vuna, pelega, biba, bibavica, lakuna, bonaca, plima, optima, plih, sleka, priliv, kulma, šekada, oseka, rekesa, tajnik, bucavica* itd.

b) Termini metaforičkog postanja čine manju skupinu, npr. *prag, rtanj, hrtenica, bok, zaglav, jezik, oko, nozdra, zjala, zub, boka, nos, grlo, ždrilo, usta, rukav, bačva, žrelac, lice; badanj, ražanj, gumno/guvno, gumance, rasoha, vrata/vratlo, brod/brodarica, skorup* itd. i pretežno su motivirani dijelovima ljudskoga tijela, odnosno predmetima materijalne kulture, što je uobičajena pojava u zemljopisnoj terminologiji.

Od navedenih termina samo se manji dio odnosi na ljudske tvorevine, kao što su: *riva, pristanište, lukobran, điga, posat, mandrač, piškera, mul, most, gat, navoz* i sl.

Od 184 navedene imenice s pretežno terminološkom uporabom preko dvije trećine su hrvatskog (slavenskog) postanja (128), a manje od trećine (56) stranoga, ili oko 30%. Od imenica stranoga porijekla 20 imenica došlo je u hrvatsku obalnu i talasonimsku terminologiju romanskim posredništvom, a pretežno su i romanskog (latinskog, dalmatsko-romanskog) porijekla ili su unesene u hrvatski romanskim posredništvom. Oko 20 imenica došlo je iz mletačkog (talijanskog) jezika, ili njihovim posredništvom, a te posuđenice kudikamo su mlađe od prije spomenutih. Samo je nekoliko termina grčkoga (i novogrčkoga) porijekla (8), a primljene su u hrvatski ili srpski jezik izravno ili turskim posredništvom. Areal je tih posuđenica pretežno na istoku, na području gdje se prostiru malobrojni termini turskoga porijekla (5), koji su danas uglavnom arhaizmi, te su mahom izvan uporabe.

Hrvatski termini u vezi s morem označuju pretežno: sastav tla (12), grebene (8), rtove (13), pličine i dna (9), tjesnace i prolaze (24), uvale (12), izvore (6), nanose (6) – uglavnom takve morfološke oblike tla koje nalazimo na kopnu i pripadaju oronimskoj i hidronimskoj terminologiji.

Često se u istom semantičkom polju za iste morfološke oblike nadu hrvatski i strani (romanski) termini, što je često na adstratnim jezičnim područjima. Tako se primjerice susreću *luka* i *vala*, *lukā* i *porat*, *rt* i *punta* itd. Općenito se može tvrditi da gdje su takvi termini nastali u puku (a ne učenim, administrativnim intervencijama kao *điga* i *lukobran*, *mul*, *gat*, *pristanište* i sl.) romanski apelativi prevladavaju u terminološkom značenju, a hrvatski (koji su polisemični te pripadaju i drugim zemljopisnim terminološkim sustavima) najčešće preuzimaju toponomastičku funkciju, kao npr. *Vela Luka*, *Luke*, *Rat*, *Ratac*, pa čak i u takvim hibridnim imenima kao *Punta od Arca* (G.sg. od *Artac*), *Punta Ratak*, *Punta Zaglava*, *Vala od Luke* itd.

Naime, hrvatski termini i termini koji su ušli iz dalmatoromanskog ili dalmatsko-romanskim posredništvom mnogo su stariji od kasnijih mletačkih. U dugoj simbiozi ti su se termini razgraničavali, dobivali specijalnija značenja, često sukladna konkretnim zemljopisnim objektima, te su već zarana, kako pokazuju naše povijesne potvrde,¹⁵ prelazili iz klase *nomina appellativa* u klasu *nomina propria*, gubeći leksičko, imeničko značenje u korist nominativnog, imenskog sadržaja, koncentrirajući se na jedan, jedinačni zemljopisni objekt.

Zbog toga u toponimiji koja je izravno ili posredno motivirana morem veliku većinu čine proprijalizirani zemljopisni termini, kao npr. *Boka kotorska*, *Buka senjska*, *Bukanj*, *Lengac*, *Dubna*, *Bjelava*, *Mladine*, *Plitvine*, *Bukavica*, *Milna*, *Badine*, *Mrkenta*, *Plajca*, *Velji otok*, *Rat*, *Buka*, *Prižba*, *Igalo*, *Vratnik*, *Zaton*, *Žapalj*, *Skupio*, *Brodarica*, *Projezdi*, *Prehodišća*, *Mali i Velji brod*, *Prevlaka*, *Makarac*, *Garma*, *Vir*, *Vrulja*, *Slatine*, *Soline*, *Tajnik*, *Rasohatica*, *Bol*, *Šupurina*, *Grljevac*, *Brinja*, *Vrilo*, *Brela* itd.

¹⁵ P. Skok, "Etimologijski rječnik...", o. c., passim.

2. Udio talasonimskog leksika neslavenskog postanja u hrvatskoj zemljopisnoj terminologiji u vezi s morem

1. Obalni pojas

1.1. *plaj* iz dalm. rom. *plagiu* "strma obala", primljeno preko grč. plurala *πλαγια* "strmi obronak uz more", *teraferma* (recentniji talijanski termin), *mrkijenta* (dalm. rom. *muricenta*, od lat. *murex*, *-icis*, naslonjeno na hrvatsko značenje "mrk" jer je taj dio obale mrke, crne boje);

1.2. *arena/jarina* (tal. *arena*), *salbun* i *saphun* (lat. *sabulum*, *sablun*), *igalo* (n. grč. *αίγαλος*, primljeno u 18. st.), *žal/žalo* (grč. *αίγαλος*, usp. st. bug. *žalž* "ripa"), *jaliija* (usp. alb. *jali*, iz tur. *yali*, a ovo iz grč. *γαλός* < *αίγαλος*).

2. Grebeni

2.1. *brak* (usp. tal. *brago* "blato" pred i.e. leksički ostatak, usp. alb. *brak* "močvara", grč. *βράγος*, st. fran. *brac* < **bracum*, u prarodstvu s rus. *morokva* i vjerojatno sa hrv. *mlaka*, Skok ER/I, 197), *korali/koraljišće* (od lat. *corallium* iz grč. *κοράλλιον*), *kadija* (usp. rus. *kad'*, bug. *káda*, st. csl. *kadъ* sve u značenju "kabao", iz grč. *κάδιον*, od *κάδιος* "vrč");

2.2. *garma/grma* (od predsl., ilirskog **gyrma* i u prarodstvu s predrimskim **balma* "spilja"), *klif* (engl. *cliff* "litica", recentna posuđenica), *seka/sika* (po Skoku od tal. *secca*, a zapravo je poimeničen lat. pridjev *siccus* "suh", drugi ga izvode od slav. korijena *sek-* u vezi s glagolom *sekati* "pijuckati"; Schütz, 78–79), *spila* (preko dalm. rom. iz grč. *σπήλαιον*), *školi/škoj* (od tal. *scoglio*, usp. i alb. *skoj* "greben" od grč. *σκόπελος*, kao i *skupio*).

3. Otoci

inzula (lat. *insula*), *izula* (tal. *isola*, usp. i alb. *izul*), *skupio* (dalm. rom. iz grč. *σκόπελος*), *nisija* (u st. srpskom iz n. grč. *νησί* pl. *νησιά*, usp. mak. *nisie* i alb. *nisi* f.).

4. Plićine, blata, dna i sl.

fanag/fangac (tal. *fango* "kal"), *palit/poljud/palud* (rom. *palūde* s promjenom *ū* > *iu* *poljud*, odnosno *ū* > *i*, *palit*), *brak* (tal. *braco* "glib"), *frin* (mlet. *frima* od lat. apstraktne imenice na *-imen* od *frigēres*: *frigimen* "plitko ribolovno područje" od *frigidus*, Skok, ER/I, 531), *lenga/lengac* (dal. rom., usp. mlet. *lidga*, lat. *lecca*, istrorom. *leda* i sl., Skok ER/II, 288).

5. Tjesnaci, prolazi, prevlake

proversa (tal.), *konal* i sl. (lat. *canab(u)lae*), *pasadur* (tal.), *traget* (tal. *traghetto*, lat. *tajectus*), *makarac* (grč. *μαχαίρον*).

6. *More*

pelega/pelig i sl. (dalm. rom. *pelegu*, mkt. *pielego*, od grč. πέλαγος), *kulaf/kulf* (dalm. rom. *colpus* od grč. κόλπος), *gulaf* (tal. *golfo* iz grč. kao i *kulaf*), *ocean* (tal. *ocean*o iz grč. ὠκεανός, odakle na istoku *ocean*).

7. *Uvale i sl.*

vala/valon (dal. rom. od lat. *vallis* i mlet. *valle*), *laguna* (tal. *laguna* od lat. *lacuna*); *boka/buka* (tal. *bocca*), *žaplje/žaplo/žapalj* (grč. διάπλους, dalm. rom. posredništvom), *čorfes* (tur. *körfes* od n. grč. κόρφος, st. grč. κορυφούς), *điga* (:mlet. *giga*), *mandrač/mandroč* (:mlet. *mandracio* od grč. μανδράκιον), *mul/muo/molo* (dalm. rom., od lat. *mōles*).

8. *Izvori*

šipun/čipnata/čihnata/čifnata/šipnata (dalm. rom. izvedenica iz lat. *sipho*, *-onis* > *šipun*).

9. *Valovi*

bonaca (mlet.), *mareta* (tal. *maretta*), *onda* (tal. *onda*), *talas* (balkanski turcizam *talaz*, grč. porijekla θάλασσα, usp. bug. *talaz*, alb. *tállas*, cincarski *talaza* rum. *talaz*), *dalga* (iz tur. *dalga*, usp. i u bug. *dalgá*), *šćig, šćīga, štīga* i sl. (usp. mlet. *stigo*, lang. *stiga*, v. njem. *Steigen* i sl.).

10. *Plima i oseka*

plima/plimica/oplima (dalm. rom. iz grč. πλήμμη), *oseka/osek* (v. kod *seka/sika*, tal. *secca*, lat. *siccus*, ili *abscessus*; drugi izvode od slav. gl. *seknuti* "opadanje vode", rus. *s'áknut* "presušiti", a nalaze se i drugi izrazi: *osekaj, osjeka, osika* i sl.), *rekesa/rekeša* (dalm. rom. od lat. *recessus* /maris/, usp. *dokes* od lat. *decessus*), *šekada* (lat. part. pass *siccatus* od *sicare* "sušiti"; isto što i *kala, rekesa, suša, kala* (od tal. *calare*, grč. κάλω "skinem"), *skaleža* ("grebenasto dno" od lat. **excalidare*, a u vezi s *calare* i apelativom *kala*).

11. *Nanosi*

lažina/alega/valiga/vaga ("morska trava koju valovi nanesu na žal", od lat. *alga*).

Apelativi dalmatskoromanske provenijencije ili posredništva odnose se pretežno na konfiguraciju obale (*plaj, mrkijenta, garma*), na otočiće i grebene (*inzula, skupio, ploča, seka*), na značajke mora (*peliga, kulaf, plima, rekesa* itd.).

Apelativi mletačko-talijanske provenijencije ili posredništva odnose se pretežno na prolaze (*proversa, pasadur, traget, buka*), artefakte (*điga, mandrač, mol, piškera*), na značajke mora (*golaf, ocean, bonaca, mareta, onda, sekada, kalá* itd.).

Apelativi grčke (novogrčke) provenijencije, koji su došli u hrvatski ili srpski jezik izravno ili preko turskog, i turske posuđenice brojčano su neznatni.

3. Udio zajedničkih slavenskih zemljopisnih imenica u hrvatskoj talasonimskoj nomenklaturi

Od ukupno ovdje nabrojanog hrvatskog talasonimskog leksika 70% je slavenskog porijekla. Pokazuje se da je to kudikamo manji postotak nego u bilo kojem drugom odjelku zemljopisne terminologije. Taj slavenski leksik sadržava uglavnom poznate termine iz slavenske oronimijske i hidronimijske terminologije, koja nije vezana samo uz more i primorje, već su to prilagođene zemljopisne oznake za specifična obilježja mora, morske obale, podmorja i drugih objekata izravno ili posredno motiviranih morem, i njegovim iskorištavanjem. Ma koliko da najopćenitiji termini nose ista ili slična obilježja, prisutna su i znatna odstupanja u drugim slavenskim jezicima. Tako npr. *pučina* u ruskom označuje i "morsku dubinu", stari apelativ *vuná* (**vzlná*) "val" značio je u starosrpskom "oluju" i "uzburkanost", apelativ *mělb* "sitni pijesak" znači u češkom i "pličinu"; a takva značenja mogu se regionalno naći i u hrvatskom (*milura* "pličina", npr. na Krku), *rt*, koji se u nas javlja u nekoliko varijanata za izduženo kopno u moru, u bugarskom označuje "brijeg", imenica *kraj* u nekoliko slavenskih jezika znači "obalu", a *obala* je u hrvatskom za "pojas koji dijeli kopno od mora" i za "primorje" neologizam, sveopće proširen, ali se ne rabi u narodnim govorima, *zaton* uz značenje "zaljev" u slovenskom znači i "zalazak sunca", a u ruskom "plitki zaljev na riječnom koritu", apelativ *brijeg* u značenju "obala" ne nalazimo u hrvatskoj talasonimskoj nomenklaturi itd.

Upravo semantička istraživanja talasonimskog leksika i usporedbe s adekvatnim leksemima i sememima u drugim slavenskim jezicima jedan je od prešnjih zadataka slavenske zemljopisne terminologije. Uloga hrvatskog leksika u tom istraživanju vrlo je važna s obzirom na raznovrsnost morfoloških oblika našega primorja i podmorja, velike iznijansiranoosti dijalekatskog pejzaža, jakih aloglotskih utjecaja na istočnojadranskoj slavenskoj jezičnoj periferiji i s obzirom na vrlo rane zapise, s obiljem kasnijih potvrda, kojima se prati povijest oblika i povijest značenja pojedinih leksema u dostičnom leksičkom polju, čime se mogu objasniti mijene i smjene na obličnoj i semantičkoj razini.

Krš i izuzetna razvedenost morske obale (koja je poznata u međunarodnoj terminologiji kao "dalmatinski obalni tip") dvije su osnovne značajke hrvatske zemljopisne terminologije, koje se prožimaju u hrvatskoj obalnoj, odnosno talasonimskoj nomenklaturi. Velik dio oronimijskog i hidronimijskog nazivlja prilagođen je davno i prikladno obalnim i talasonimskim obilježjima: *brod*, *gat*, *gaz*, *prevlaka*, *odliv* "oseka", *plih* "plima", *luka*, *rt*, *vratlo*, *vrulja*, *vir* itd. Takvu primjenu našla je i geografska leksička metaforika, osobito za rtove, usjeke, grebene, dakle za oronimijski pejzaž, u kojem je inače metafora kudikamo zastupljenija nego u hidronimiji.

Rasprostranjenost i opća usvojenost termina obrnuto je proporcionalna s količinom njegovih semantičkih obilježja. Zbog toga najprostraniji termini nemaju maksimalno konkretan terminološki sadržaj i u različitim krajinama njihove se značenjske predodžbe

ne pokrivaju sa sukladnim zemljopisnim značajkama (*mel, zaljev, vrata, draga, vrh, školj* itd.). Naprotiv, termini s malim radijusom poznatosti nose bogatija i preciznija semantička obilježja, tj. maksimalno konkretna, koja se često poistovjećuju sa značajkama zemljopisnog objekta, što je razlog njihovu napuštanju terminološkog sustava i prijelazu u toponomastički sustav te postaju zemljopisna imena: *Mladine, Makarac, Tajnik, Žaplje, Prespa, Bol, Prižba, Lengac, Zaklopatica, Zaglav, Verige, Brnja* itd.

U usporedbi s razvijenom slavenskom terminologijom za blata, šume, krčevine, izvorišta i sl. hrvatski talasonimski leksik nema ni izdaleka takvo obilje oznaka. Upravo taj leksik¹⁶ pokazuje posredno da se Hrvati nisu, u tom smislu, sasvim srodili s morem.

Na svojim istraživanjima opazio sam u jezičnim podacima nesuživljenost s jadranskim akvatorijem, osobito npr. u Poljičkom primorju, gdje je kontinuirana hrvatska etnička prisutnost gotovo najranije zasvjedočena. Stara, unutrašnja, hrvatska Istra npr. jedva bi se po akvatorijalnim i drugim značajkama mogla uključiti u mediteransko okruženje. Mnoga starohrvatska naselja na obali i na otocima bila su smještena podalje od mora, vezana više za kopneno zaleđe nego za more, kuda su osim toga plovile gusarske, njima neprijateljske lađe. Takva su se naselja prilično kasno spustila na more i počela živjeti od mora.

Od četiriju skupina navedenog nazivlja u orografskoj skupini pretežu hrvatski nazivi, u hidrografske je također hrvatski leksik, ako se ne odnosi specijalno na obilježja mora, gdje su pretežno posuđenice, kao i u skupini uže talasonimije. U metaforici je isključivo hrvatsko nazivlje.

Podmorska arheologija otkriva u jadranskom akvatoriju mnogobrojne ostatke antičkih brodoloma, koji svjedoče o drevnoj bogatoj trgovini vinom, maslinama, smokvama, maslinovim i eteričnim uljima. O naseljenosti naše obale, intezivnom životu i bogatoj materijalnoj kulturi svjedoče stari gradovi, vile rustike (od kojih su mnogi pod morem), mnogobrojna pristaništa, lukobrani, stražišta i utvrde. Različiti tipovi amfora i pečati na njima, pronađeni na nalazištima mnogobrojnih brodoloma, uz sidra, oplate brodova i sl. pokazuju da je provencijencija brodova i proizvoda bila u mnogobrojnim domaćim i dalekim mediteranskim lukama. Ta nalazišta u podmorju omogućuju da trasiramo vrlo isprepletenu mrežu drevnih pomorskih putova kroz labirinte naših otoka.¹⁷

Na žalost, srednjovjekovna arheologija nije u mogućnosti, kao ni apelativne geografske oznake u vezi s morem koje smo istraživali, potvrditi tijesnu srođenost Hrvata s morem i s pomorskom privredom, premda su Hrvati na istočnom Jadranu brojno i

¹⁶ Usp. R. Kalmeta, "O nazivlju za oblike razvedenosti naše morske obale", *Jezik* 28, 5, Zagreb 1981, 156–158. On tamo navodi samo nekoliko naziva koje je obradio I. Rubić u članku "Mali oblici na obalnom reljefu istočnog Jadrana", *Geografski vestnik* XII–XIII, Ljubljana 1936/37, 2–53, od kojih mnogi ne pripadaju obalnom nazivlju (usp. *griza, brig, hrib, hrip, kamenjak, lokvanj, podlokvina, račica, rapaj, rapa, stijena, studenčić, škrip* itd.).

¹⁷ Usp. D. Vrsalović, "Arheološka istraživanja u podmorju istočnog Jadrana. Prilog poznavanju trgovačkih plovnih putova i privrednih prilika na Jadranu u antici". Doktorska disertacija. Zagreb 1979 (rkp.).

kontinuirano od VII. stoljeća, o čemu svjedoče, uz ostalo, mnogobrojni toponimi hrvatskog postanja ili hrvatske prilagodbe kao vjerodostojni svjedoci i na najudaljenijim otocima. Ali i ti toponimi motivirani su obilježjima koja nisu vezana uz more, nisu, dakle, ovdašnje hrvatske leksičke novotvorevine. Zemljopisne oznake za hrvatski akvatorij na istočnom Jadranu svojom količinom i svojom motiviranošću dokazuju o nedovoljnom udjelu Hrvata u iskorištavanju mora i podmorja – do danas.

Résumé

DÉNOMINATIONS GÉOGRAPHIQUES APPELLATIVES CONCERNANT LA MER

Jusqu'ici on n'a pas inventorié ni analysé les dénominations appellatives géographiques concernant la côte, précisément la terminologie thalassonymique côtière. L'auteur a réussi de recueillir, à la base de la littérature publiée, d'un côté, et de l'autre côté, des recueils personnels obtenus sur le terrain, des matériaux assez importants qui sont ici classés en groupes sémantiques motivationnels en déterminant la signification à un tel appellatif, comme aussi leur provenance linguistique dans les cas des dénominations alloglottes, c'est-à-dire de la langue intermédiaire aboutissant à l'adaptation croate figurant dans la nomenclature thalassonymique et côtière.

Il a réussi de constater que la majorité de dénominations géographiques appellatives concernant la mer dans un assez grand pourcent (30%) représente une provenance linguistique étrangère et que la nomenclature croate thalassonymique et côtière est pour la plupart empruntée et adaptée d'après la nomenclature géographique croate oronymique et hydronymique tandis que le lexique concernant la dénomination par rapport à la mer est en même temps pour la plupart de provenance étrangère. La nomenclature étudiée démontre, selon l'avis de l'auteur, que les Croates vivant sur la côte adriatique, où leur présence depuis le VIIe siècle est richement et d'une manière continuée documentée, entre autre par une toponymie très nombreuse, ne sont devenus très familiers avec la mer et avec la vie soutenue par la mer jusqu'à nos jours, ce qui peut être expliqué par l'existence d'un parallélisme de la vie soutenue par la terre ferme et l'intérieur du pays.